

А.О. Янчук

кандидат юридичних наук,

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»

Реалістична доктрина в окремих Рішеннях Конституційного Суду України

У статті досліджується формування реалістичної доктрини Конституційного Суду України, аналізуються окремі Рішення Конституційного Суду України, спрямовані на захисту прав і свобод громадян, гарантії стабільності конституційного ладу та верховенства Конституції України, в основу яких була закладена реалістична (соціологічна) доктрина.

В статье исследуется формирование реалистической доктрины Конституционного Суда Украины, анализируются отдельные Решения Конституционного Суда Украины, направленные на защиту прав и свобод граждан, гарантии стабильности конституционного строя и верховенства Конституции Украины, в основу которых была заложена реалистическая (социологическая) доктрина.

The author researches formation of the realistic doctrine of the Constitutional Court of Ukraine, analyzes specific decisions of the Constitutional Court of Ukraine aimed at the protection of citizens' rights and freedoms, guarantees of stability of the constitutional order and the supremacy of the Constitution of Ukraine, which are based on the realistic (sociologic) doctrine.

Ключові слова: Конституційний Суд України, конституційна юстиція, реалістична доктрина, соціологічна школа конституційного права.

Постановка проблеми

Українська юридична наука стоїть перед складним і важливим завданням переходу в основному від доктрини правового нормативізму до доктрини правового реалізму. Сьогодні саме реалістична концепція права [1], на нашу думку, найбільш повно відповідає потребам розвитку правової системи держави, її інститутів та галузей права.

Важливу роль у формуванні доктрини правового реалізму відіграє Конституційний Суд України – завдяки дедалі більшому впливу соціологічної школи тлумачення Конституції України на зміст та характер його рішень, формування відповідних правових позицій. Це зумовлюється тим, що соціологічний підхід до розуміння Конституції України доводить, що вона існує у нерозривному зв'язку із суспільними відносинами, які є об'єктом конституційного регулювання, а тому право за вченнями прихильників такого підходу необхідно аналізувати, беручи до уваги соціальні, політичні та економічні умови, що склалися і в яких діє певна правова система [2]. Саме тому дослідження реалістичної доктрини в цілому та окремих її складових є важливим фактором розвитку правової системи, конституційних відносин, невід'ємним атрибутом проведення будь-яких ефективних, а не номінальних перетворень та реформ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

На доктринальному рівні окремі аспекти реалістичної доктрини Конституційного Суду України об'рунтовуються В. Кампом [3, 4, 5], С. Шевчуком [6, 7, 8], М. Савчиним [9, 10, 11], А. Стрижаком [12, 13] та іншими.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми

Реалістична доктрина Конституційного Суду України дозволяє йому не тільки виробляти нові підходи до аналізу існуючих конституційно-правових інститутів, а й формувати свої доктрини. Однією з них є доктрина конституціоналізації суспільних відносин Конституційним Судом України, тобто розширення конституційних засад регулювання цих відносин шляхом відповідного тлумачення Конституції та законів України [14, 15, 16, 17]. Таким чином, використовуючи засади реалістичної доктрини, Конституційний Суд України завдяки своїм правовим позиціям [18, 19, 20] перетворює регулювання суспільних відносин у різних сферах публічного і приватного життя на формування засад конституційно-правового регулювання, захисту та охорони прав суб'єктів цих відносин. Це фактично перетворює ці засади на частину реальної (практичної) конституції держави, яка поряд з офіційною Конституцією України виконує ще й роль реального Основного закону держави [1]. Зазначене сприяє формуванню різноманітних доктрин Конституційного Суду України – муніципальної [21], виборчої [16], конституційного судочинства [22], конституційного процесу [23], зовнішніх відносин [24], доктрини проведення судової реформи [25] тощо, які стають важливим чинником регулювання відповідних суспільних відносин. Саме тому виокремлення та аналіз рішень, що ухвалюються Конституційним Судом України з точки зору реалістичної доктрини мають важливе теоретичне та практичне значення.

Формулювання цілей статті

У межах цієї статті ми не досліджуватимемо всього масиву Рішень Конституційного Суду України, ухвалених на основі реалістичної доктрини, а розглянемо лише окремі з тих, які стосуються захисту прав і свобод громадян, гарантій стабільності конституційного ладу та верховенства Конституції України.

Виклад основного матеріалу дослідження

Ухвалюючи ті чи інші рішення з точки зору реалістичної концепції, Конституційний Суд України неодноразово сприяв забезпеченню стабільності конституційного ладу, верховенству Конституції України на всій території держави. Однак в межах нашого дослідження ми хотіли б розпочати не з перших рішень, в яких Суд застосував реалістичну доктрину конституційного права, закладав підвалини відповідної доктрини, а з Рішення Конституційного Суду України від 26 червня 2008 року № 13-рп/2008 [26], адже воно стало одним з найяскравіших прикладів використання Судом реалістичних підходів.

Так, даним Рішенням Конституційний Суд України визнав таким, що не відповідає Конституції України, Закон України «Про внесення зміни до розділу IV «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про Конституційний Суд України» від 4 серпня 2006 року № 79-V [27], який передбачав, що юрисдикція судів не поширюється на закони України про внесення змін до Конституції України, які набрали чинності, зазначивши, що «саме він (Конституційний Суд України – авт.) повинен здійснювати наступний конституційний контроль і щодо закону про внесення змін до Конституції України після набрання ним чинності, оскільки відсутність судового контролю за процедурою його розгляду та ухвалення, визначеною у розділі XIII цієї Конституції, може мати наслідком обмеження чи скасування прав і свобод людини і громадянина, ліквідацію незалежності чи порушення територіальної цілісності України або зміну конституційного ладу у спосіб, що не передбачений Основним Законом України» (абзац третій підпункту 3.2 пункту 3 мотивувальної частини Рішення).

Важливість такого Рішення з точки зору соціологічної школи права полягає також у формуванні правових позицій, потреба у яких була продиктована вимогами часу, правозастосовною практикою та необхідністю врегулювання певних право-

відносин. Так, Суд зазначив: «Конституційний Суд України у своїх рішеннях сформував правові позиції, пов'язані з питанням конкретизації повноважень органів державної влади, які полягають у тому, що:

- перерозподіл конституційної компетенції є можливим тільки шляхом внесення змін до Конституції України відповідно до розділу XIII Конституції України (Рішення від 23 грудня 1997 року № 7-зп у справі про Рахункову палату);

- винятки з конституційних норм встановлюються самою Конституцією, а не іншими нормативними актами (Рішення від 30 жовтня 1997 року № 5-зп у справі К.Г. Устименка);

- юрисдикція Конституційного Суду України поширюється на вирішення питань, передбачених як статтею 150 Конституції України (щодо відповідності Конституції України законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим та офіційного тлумачення Конституції України і законів України), так й іншими статтями Конституції України, зокрема статтею 159 (щодо відповідності вимогам статей 157 і 158 Конституції України законопроект про внесення змін до Конституції України). Якщо в першому випадку має місце так званий наступний конституційний контроль з боку Конституційного Суду України, тобто перевірка ним конституційності чинних правових актів, то у другому випадку Конституційний Суд України застосовує попередній (превентивний) конституційний контроль (Рішення від 9 червня 1998 року № 8-рп/98 у справі щодо внесення змін до Конституції України) (абзац четвертий, п'ятий, шостий, сьомий підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Рішення від 26 червня 2008 року № 13-рп/2008).

Фактично, таке узагальнення Суду своїх правових позицій було викликано практичною необхідністю, а, отже, встановлюючи таке узагальнення, Суд реалізовував реалістичні догми у своїй діяльності.

У контексті захисту засад конституційного ладу і забезпечення його стабільності особливе значення має здійснення конституційного контролю, як попереднього, так і наступного, з боку органів конституційної юрисдикції щодо законів та інших правових актів. Особлива роль у забезпеченні у такий спосіб конституційного ладу, конституційних цінностей, основних прав і свобод громадян, в першу чергу, непопущності та безперервності дії Конституції, її верховенства як основного закону пов'язана з легітимністю судових органів, зокрема рефлексивною, оскільки права основа їхньої діяльності та загальнообов'язковість рішень зумовлені ступенем реалізації конституції у політико-правовому житті та рівнем конституційної свідомості й культури суспільства. Однак легітимність рішень цих судів пов'язана з установчим характером Конституції та суспільно-політичними наслідками їхньої діяльності (рефлексивна легітимність) [28, с. 106]. У цьому контексті надзвичайно важливими є позиції Конституційного Суду України щодо свого ж статусу, який в уже згадуваному Рішенні від 26 червня 2008 року № 13-рп/2008 вказав, що «Конституційний Суд України вважає, що Верховна Рада України, здійснюючи законотворчу діяльність, може врегульовувати питання щодо єдиного органу конституційної юрисдикції в Україні лише в межах її конституційних повноважень, передбачених статтею 153 Конституції України, а саме визначати порядок організації і діяльності Конституційного Суду України та процедуру розгляду ним справ. Зміна визначених Конституцією України повноважень Конституційного Суду України може здійснюватися лише шляхом внесення змін до Конституції України (абзаци восьмий, дев'ятий підпункту 3.1 пункту 3 мотивувальної частини Рішення), заборонивши таким чином Верховній Раді України підмінювати їх прийняттям законів, що фактично змінюють обсяг прав та повноважень єдиного органу конституційної юрисдикції конституцієдавця.

Таким чином, ухвалення цього Рішення з позицій реалістичної доктрини дозволило Конституційному Суду України використати свою попередню практику, необхідність дотримання прав і свобод громадян, забезпечення конституційного ладу. Зазначені обставини у сукупності сприяли застосуванню окремих елементів принципу верховенства права при його ухваленні, базуванню Рішення як на засадах правової держави, так і на засадах верховенства права.

Особливо важливим у контексті легітимності рішень Конституційного Суду України та його фактичного (реального) статусу є правова позиція, викладена у Рішенні від 10 червня 2010 року № 16-рп/2010 [29]. Правова позиція викладена у вказаному рішенні є надзвичайно вагомим для становлення реалістичної доктрини Конституційного Суду України. В цьому Рішенні Конституційний Суд України, виходячи з конституційних положень про обов'язковість рішень Конституційного Суду України, вказав на виключення можливості «органу державної влади, у тому числі парламенту, органу місцевого самоврядування, їх посадових осіб відтворювати положення правових актів, визнаних Конституційним Судом України неконституційними, крім випадків, коли положення Конституції України, через невідповідність яким певний акт (його окремі положення) було визнано неконституційним, у подальшому змінени в порядку, передбаченому розділом XIII Основного Закону України» (абзац третій підпункту 3.3 пункту 3 мотивувальної частини Рішення). Фактично, ця правова позиція стала відображенням багаторічної сформованої на реалістичних підходах практики Конституційного Суду України.

Окремими елементами такої практики є положення Конституційного Суду України про пряму дію норм Конституції України, наприклад у Рішенні від 19 квітня 2001 року № 4-рп/2001 [30]. Таким чином, забезпечуючи верховенство Конституції України, Суд сприяє забезпеченню реалізації її норм, їх прямої дії, тобто втілює у життя доктрину реальної, а не статичної Конституції. Зазначена діяльність сприяє збільшенню авторитету Конституції України в суспільстві як правового акту безпосереднього правозастосування, що має найвищу юридичну силу, її популярності та затребуваності.

Реалістична доктрина Конституційного Суду України безпосередньо пов'язана із забезпеченням дії реальної Конституції України, особливе значення у цьому процесі, крім конституціоналізації прямої дії її норм, є забезпечення ефективного виконання Рішень Конституційного Суду України завданням якого є забезпечення її верховенства (стаття 2 Закону України «Про Конституційний Суд України»). Надзвичайно важливим у цьому аспекті є Рішення у справі про порядок виконання рішень Конституційного Суду України [31]. У цьому Рішенні Суд встановив ключові правові позиції щодо обов'язковості та порядку виконання Рішень Конституційного Суду України, вказав на пряму дію його Рішень, зазначивши, що: «рішення Конституційного Суду України незалежно від того, визначено в них порядок і строки їх виконання чи ні, є обов'язковими до виконання на всій території України. Органи державної влади, органи Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, посадові та службові особи, громадяни та їх об'єднання, іноземці, особи без громадянства повинні утримуватись від застосування чи використання правових актів або їх положень, визнаних неконституційними. Рішення Конституційного Суду України мають пряму дію і для набрання чинності не потребують підтверджень з боку будь-яких органів державної влади. Обов'язок виконання рішення Конституційного Суду України є вимогою Конституції України (частина друга статті 150), яка має найвищу юридичну силу щодо всіх інших нормативно-правових актів (частина друга статті 8)» (абзац другий, третій пункту 4 мотивувальної частини Рішення).

Висловив своє ставлення у такому Рішенні Конституційний Суд України і щодо порядку виконання Рішень Конституційного Суду України, зазначивши, що «додат-

кове визначення у рішеннях, висновках Конституційного Суду України порядку їх виконання не скасовує і не підміняє загальної обов'язковості їх виконання. Незалежно від того, наявні чи відсутні в рішеннях, висновках Конституційного Суду України приписи щодо порядку їх виконання, відповідні закони, інші правові акти або їх окремі положення, визнані за цими рішеннями неконституційними, не підлягають застосуванню як такі, що втратили чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України рішення про їх неконституційність».

Таким чином, забезпечуючи стабільність конституційного ладу в Україні та верховенство дії Конституції України Конституційний Суд активно використовує доктрину реального права, забезпечуючи як пряму дію норм Конституції України, так і пряму дію своїх рішень. Саме застосування інструментарію соціологічної школи тлумачення дозволило Суду сформуванню своєї реалістичної доктрини в царині захисту прав і свобод громадян України, забезпечення стабільності конституційного ладу верховенства Конституції України як акту вищої юридичної сили на всій території держави.

У межах цього дослідження ми торкнулися лише окремих аспектів сформованої реалістичної доктрини Конституційного Суду України. Необхідно також зазначити, що формування такої доктрини безпосередньо пов'язано з утвердженням в Україні принципу верховенства права та його застосування Конституційним Судом України [32, 33]. У цьому вимірі Судом напрацьована уже достатньо вагома емпірична база – наприклад, Рішення від 11 березня 2010 року № 8-рп/2010 [34], від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010 [35], від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 [36] та багато інших. Однак вплив принципу верховенства права на формування реалістичної доктрини Конституційного Суду України має стати предметом іншого дослідження.

Висновки

1. Сьогодні саме реалістична концепція права, на нашу думку, найбільш повно відповідає потребам розвитку правової системи України, її інститутів та галузей права.

2. Соціологічний підхід до розуміння Конституції України доводить, що вона існує у нерозривному зв'язку із суспільними відносинами, які є об'єктом конституційного регулювання, що потребує аналізу конституційних положень з урахуванням соціальних, політичних та економічних умов, що склалися і в яких діє певна правова система.

3. Реалістична доктрина Конституційного Суду України дозволяє йому не тільки виробляти нові підходи до аналізу існуючих конституційно-правових інститутів, а й формувати свої доктрини у різних сферах суспільних відносин, які, поряд з нормами права, активно впливають на регулювання тих чи інших суспільних відносин.

4. Гарантуючи стабільність конституційного ладу в Україні та верховенство дії Конституції України, Конституційний Суд активно використовує доктрину реального права, забезпечуючи як пряму дію норм Конституції України, так і пряму дію своїх рішень. Саме застосування інструментарію соціологічної школи тлумачення Конституційного права України дозволило Суду сформуванню своєї реалістичної доктрини в царині захисту прав і свобод громадян України, забезпечення стабільності конституційного ладу верховенства Конституції України як акту вищої юридичної сили на всій території держави.

5. Перевагою реалістичного підходу, поряд з нормативістським, є необхідність реального, а не формально-догматичного з'ясування функцій, повноважень, статусу органів та посадових осіб, природи явищ юридико-соціальної дійсності. Такий підхід дозволяє глибоко аналізувати явища, що відбуваються у конституційному житті не тільки з точки зору дотримання формальних конституційних чи законодавчих вимог, а й реально, а не поверхнево, перевіряти зміст норм правового акту, що

піддається конституційному контролю, його мотиви, можливі наслідки реалізації, значення для правової системи.

6. На нашу думку, з часом Суд має активніше використовувати реалістичні підходи при ухваленні рішень, особливо у справах, пов'язаних з захистом прав і свобод громадян, забезпеченням стабільності конституційного ладу, верховенства Конституції України, прямої дії її норм тощо.

Список використаних джерел

1. Детальніше про проблеми становлення і розвитку реалістичної школи конституційного права див.: Кампо В.М. Проблеми становлення і розвитку реалістичної школи конституційного права в Україні / В.М. Кампо // Наука конституційного права України: сучасний стан та напрямки розвитку : м-ли виступів учасників «круглого столу» / за ред. А.П. Гетьмана. – Х. : Право, 2009. – С. 14-20.
2. Про школи тлумачення Конституції детальніше див.: Барвіцький Віктор. Школи тлумачення Конституції / Віктор Барвіцький // Юридична газета. – № 14 (98). – 5 квітня 2007 року. – С. 14.
3. Кампо В. Судова доктрина верховенства права: український досвід в європейському контексті / В. Кампо // Юридичний журнал. – 2008. – № 10. – С. 68-76.
4. Кампо В. Інструмент конституційної модернізації / В. Кампо // Голос України. – 12 листопада 2009. – С. 23.
5. Кампо В.М. Деякі проблеми реалізації принципу верховенства права в практиці конституційної юстиції / В.М. Кампо // Бюлетень VII зборів Світового Конгресу українських юристів. – К., 2010. – С. 22-29.
6. Шевчук С. До питання нормативності актів Конституційного Суду України / С. Шевчук // Проблеми сучасного українського конституціоналізму : зб. на пошану першого Голови КСУ, професора Леоніда Юзькова. – К. : Логос, 2008. – С. 229-238.
7. Шевчук С.В. Судова правотворчість Конституційного Суду України / С.В. Шевчук // Судова практика. – 2010. – № 3. – С. 12-20.
8. Шевчук С. Судова правотворчість: світовий досвід і перспективи в Україні. – [2-ге вид.]. – К. : Реферат, 2010. – 640 с.
9. Савчин М.В. Зміст принципу верховенства права та конституційна юриспруденція / М.В. Савчин // Держава і право : зб. наук. пр.: Юрид. і політ. науки. – К., 2007. – Вип. 38. – С. 249-256.
10. Савчин М. Динамічне тлумачення Конституції та конституційна юриспруденція в Україні / М. Савчин, Р. Марчук // Вибори та демократія. – 2009. – № 4. – С. 20-29.
11. Савчин М.В. Конституціоналізм і природа конституції : монографія. – Ужгород : Поліграфцентр «Ліра», 2009. – 372 с.
12. Стрижак А. Верховенство права і конституційне судочинство в Україні / А. Стрижак // Право України. – 2010. – № 3. – С. 62-71.
13. Стрижак А.А. Конституція України в актах Конституційного Суду України (аналітичний огляд та коментарі) / А.А. Стрижак. – К. : ІнЮре, 2010. – 629 с.
14. Детальніше про конституціоналізацію суспільних відносин див. напр.: Кампо В. Конституціоналізація приватного права у практиці Конституційного Суду України / В. Кампо // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 3. – С. 3-7.
15. Детальніше про конституціоналізацію суспільних відносин див. напр.: Крусян А.Р. Сучасний український конституціоналізм та конституціоналізація правової системи України / А.Р. Крусян // Сучасні проблеми правової системи України : зб. матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Алушта, 29 жовтня – 1 листопада 2009 р.) – К., 2009. – С. 249-251.
16. Детальніше про конституціоналізацію суспільних відносин див. напр.: Кампо В.М. Конституційні засади виборів у практиці Конституційного Суду України / В.М. Кампо, А.О. Янчук // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2009. – № 12. – С. 17-28.

17. Детальніше про конституціоналізацію суспільних відносин див. напр.: Янчук А. Питання референдумів у рішеннях Конституційного Суду України / А. Янчук // Науковий вісник Академії муніципального управління. – Серія «Право». – 2010. – Вип. 1. – С. 40-47.
18. Про правові позиції Конституційного Суду України детальніше див. напр.: Шкіря М. Правові позиції Конституційного Суду як джерело права / М. Шкіря // Юридичний вісник України. – 2005. – № 47(543). – 26 листопада – 2 грудня. – С. 14.
19. Про правові позиції Конституційного Суду України детальніше див. напр.: Ткачук П. Правові позиції Конституційного Суду України / П. Ткачук // Вісник Конституційного Суду України. – 2006. – № 2. – С. 10-21.
20. Про правові позиції Конституційного Суду України детальніше див. напр.: Кампо С. Правові позиції Конституційного Суду України у забезпеченні приватних відносин: Роль і значення актів Суду / С. Кампо // Юридична газета. – 2010. – № 40(256). – 5 жовтня. – С. 23.
21. Про муніципальну доктрину Конституційного Суду України див. напр.: Кампо В.М. До питання про муніципальну доктрину Конституційного Суду України / В.М. Кампо // Науковий вісник Академії муніципального управління. – Серія «Право». – Вип. 1(3). – К., 2007. – С. 71-82.
22. Портнов А.В. До питання щодо визначення змісту доктрини конституційного судочинства / А.В. Портнов // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2008. – № 4. – С. 5-12.
23. Приходько Х.В. Роль правових позицій Конституційного Суду України в становленні та розвитку доктрини конституційного процесу / Х.В. Приходько // Держава та регіони. – Серія «Право». – № 3. – 2010. – С. 11-19.
24. Про доктрину Конституційного Суду України у сфері зовнішніх відносин див. напр.: Кампо В.М. Проблеми конституціоналізації зовнішніх відносин України в контексті її партнерства і співробітництва з Європейським Союзом / В.М. Кампо // Das Kooperations – und Partnerschaftsabkommen EU – Ukraine und seine Neufassung im Rahmen der Europäischen Nachbarschaftspolitik. Die rechtlichen Rahmenbedingungen für ausländische Investitionen in der Ukraine: Duetsch-Ukrainisches Seminar (22-23 Januar 2007). -Regensburg, 2007. – С. 23-31.
25. Про доктрину Конституційного Суду України щодо проведення судової реформи див. напр.: Кампо В. Правові позиції Конституційного Суду України як необхідний елемент забезпечення судово-правової реформи [Стаття підготовлена за матеріалами виступу її автора на конференції суддів Конституційного Суду України та Конституційного Трибуналу Республіки Польща 21 травня 2009 року] / В. Кампо // Вісник Конституційного Суду України. – 2010. – № 2. – С. 112-122.
26. Рішення Конституційного Суду України від 26 червня 2008 року № 13-рп/2008 у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення підпункту 1 пункту 3 розділу IV Закону України «Про Конституційний Суд України» (в редакції Закону України від 4 серпня 2006 року № 79-V) (справа про повноваження Конституційного Суду України). Офіційний вісник України. – 2008. – № 52. – С. 128. – Ст. 1742.
27. Закон України «Про внесення зміни до розділу IV «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про Конституційний Суд України» від 4 серпня 2006 року № 79-V // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 41. – Ст. 355.
28. Кампо В. Легітимність рішень конституційних судів у контексті доктрини верховенства права: компаративний та праксеологічний аспекти / В. Кампо, М. Савчин // Вісник Конституційного суду України. – № 5. – 2010. – С. 99-109.
29. Рішення Конституційного Суду України від 10 червня 2010 року № 16-рп/2010 у справі за конституційним поданням 58 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пунктів 3, 4, 5, 6 статті 9,

пунктів 3, 4, 5 статті 10, підпункту «г» пункту 1 статті 24, пункту 3 статті 26 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», пункту 10 статті 14, статті 33-1 Закону України «Про комітети Верховної Ради України» // Офіційний вісник України. – 2010. – № 49. – С. 221. – Ст. 1611.

30. Рішення Конституційного Суду України від 19 квітня 2001 року № 4-рп/2001 у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 39 Конституції України про завчасне сповіщення органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування про проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій (справа щодо завчасного сповіщення про мирні зібрання) // Офіційний вісник України. – 2003. – № 28. – С. 109. – Ст. 1379.

31. Рішення Конституційного Суду України від 14 грудня 2000 року № 15-рп/2000 у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Постанови Верховної Ради України «Про чинність Закону України «Про Рахункову палату», офіційного тлумачення положень частини другої статті 150 Конституції України, а також частини другої статті 70 Закону України «Про Конституційний Суд України» стосовно порядку виконання рішень Конституційного Суду України (справа про порядок виконання рішень Конституційного Суду України) // Офіційний вісник України. – 2000. – № 51. – С. 80. – Ст. 2226.

32. Про принцип верховенства права та його застосування Конституційним Судом України див. напр.: Козюбра М. Принцип верховенства права і конституційна юрисдикція / М. Козюбра // Вісник Конституційного Суду України. – 2000. – № 4. – С. 24-32.

33. Про принцип верховенства права та його застосування Конституційним Судом України див. напр.: Грасхоф К. Принцип верховенства права в конституційному судочинстві / К. Грасхоф // Вісник Конституційного Суду України. – 2000. – № 4. – С. 33-38.

34. Рішення Конституційного Суду України від 11 березня 2010 року № 8-рп/2010 у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення термінів «найвищий судовий орган», «вищий судовий орган», «касаційне оскарження», які містяться у статтях 125, 129 Конституції України. // Офіційний вісник України. – 2010. – № 21. – С. 31. – Ст. 882.

35. Рішення Конституційного Суду України від 29 червня 2010 року № 17-рп/2010 у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу восьмого пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію» // Офіційний вісник України. – 2010. – № 52. – С. 25. – Ст. 1746.

36. Рішення Конституційного Суду України від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) // Офіційний вісник України. – 2004. – № 45. – С. 41. – Ст. 2975.